

Данные примеры позволяют нам классифицировать зоологические метафоры о человеке по критерию совпадения/несовпадения прямых и переносных значений: 1) совпадают в прямом и переносном значениях («лев» как в русском, так и в арабском языке будет совпадать как в прямом, так и в переносном значении: *сильный как лев; храбрый как лев; благородный как лев.*); 2) совпадают только в прямом значении («осел» – в арабском языке данное слово не совпадает с переносным значением русского языка, например: рус. *упрямый как осел*; араб.: *послушнее ослика*); 3) совпадают в прямом и частично в переносном, т.е. в количестве образов («черепаша», т.к. он имеет прямое значение в обоих языках, но количество значений в арабском языке превосходит количество на русском: ср. араб. *медлительный как черепаха, испуганный как черепаха*; рус. *медленный как черепаха*); 4) совпадают в прямом, но полностью различаются как в количестве значений, так и в качестве (В метафорах «корова» сходится только в прямом значении, но не сходится ни в естественном значении переносных форм, ни в качественном: араб. *уродливая как корова; ест много, как корова*; ср. в рус. *жуёт как корова*); 5) безэквивалентные, т.е. с одинаковым прямым значением, но не имеющие аналогов в языковой паре («хамелеон», т.к. он имеет сходство с русским языком только в прямом значении, но не имеет сходства в переносном).

Анализ метафор о человеке, в значении которых имеются зоонимы, показал, что прямые и переносные значения в русском и арабском языке имеют сходство. Данное сходство продиктовано экстралингвистическим фактором, т.е. взаимодействием культур, а различия – историко-географическим фактором.

Множество переносных значений, лежащих в основе данных метафор, часто не сходятся с основным значением, например: «волк» в арабском языке символизирует «хитрость», а на основе этого значения образуются другие значения, как «осторожность», «обман». В русском языке, напротив, обозначает «хищность», «злобность», «храбрость». «Обезьяна» в арабском языке обозначает «прелюбодеяние», «беспорядочность», «говорливость», а в русском обозначает «кривляние». «Корова» в арабском языке символизирует толстого человека с уродливыми формами, а также того, кто ест без меры, т.е. «чревоугодие». В русском языке «корова» символизирует «неловкость», «неуверенное передвижение», отсюда и выражение «как корова на льду».

Заключение. Для правильного трактования метафор, в основе которых лежат характеристики человека и не имеющие сходств в родном языке, следует учитывать первичную семантику слова, что требует знания страноведческих и культурологических особенностей.

Список литературы

1. Аль-Ауами, М.А. Аль-Хаяванат ва аль-Амсал аль-Шаабийя / М. А. Аль-Ауами. – Триполи, 1986. – 123 с.
2. Аль-Джарим, А. А. Аль-Баян. Аль-Маани, аль-Бади / А. Аль-Дажрим, А. Мустафа. – Каир, 2010. – 210 с.
3. Виноградов, В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1946. – 312 с.
4. Мокиенко, В.М. Словарь сравнений русского языка / В.М. Мокиенко. – СПб. : Норинт, 2003. – 608 с.
5. Молотков, А. И. Фразеологический словарь русского языка / А.И. Молотков. – М. : Просвещение, 1986. – 543 с.
6. Стернин, И.А. Лексическое значение слова в речи / И.А. Стернин. – Воронеж, 1985. – 170 с.

МАСТАЦКІЯ ПОШУКІ М. ГАРЭЦКАГА

Ў КАНТЭКСЦЕ ЕЎРАПЕЙСКАГА ЛІТАРАТУРНАГА ДОСВЕДУ ПАЧАТКУ ХХ ст.

*В.І. Уткевіч
Віцебск, ВДТУ*

Актуальнасць тэмы даследавання детэрмінавана тым, што М. Гарэцкі, з'яўляючыся адным з тых майстроў мастацкага слова, творы якіх былі найбольш характэрным выяўленнем асноўных тэндэнцый развіцця беларускай літаратуры канца ХІХ – пачатку ХХ стагоддзя, дзякуючы свайму мацнейшаму філасофскаму гучанню, жанравай і стылістычнай разнастайнасці, працягваюць уплываць і на сучасную літаратуру.

Мэтай работы з'яўляецца аналіз мастацкіх пошукаў М. Гарэцкага, якія вяліся ў кантэксце светапоглядных і эстэтычных змен і навацый, што ахапілі еўрапейскае мастацтва і закранулі еўрапейскі літаратурны працэс пачатку ХХ стагоддзя.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для даследавання абраны творы М. Гарэцкага, у якіх найбольш яскрава выявіліся вынікі творчых пошукаў і літаратурных эксперыментаў пісьменніка – гэта апавяданні цыклу “Што яно?”, драматычны абразок “Антон”, аповесць “Дзве душы”, дакументальныя запіскі “На імперыялістычнай вайне”, эсэ “Скарбы жыцця”. Асноўныя метады, якія выкарыстаны ў даследаванні – гэта параўнальна-тыпалагічны аналіз літаратурных твораў, метады сістэмна-структурнага падыхода да апісання эстэтычнага аб’екта ў яго арганічнай цэласнасці, іерархічнасці і шматбаковасці.

Вынікі і іх абмеркаванне. На наш погляд, вывучэнне творчай спадчыны М. Гарэцкага прыводзіць да думкі аб тым, што эстэтычныя пошукі беларускага пісьменніка шмат у чым ажыццяўляліся ў межах мадэрнісцкіх тэндэнцый, характэрных для сучаснай яму заходнеўрапейскай літаратуры. У дадзеным аспекце асоба месца займаюць такія творы беларускага пісьменніка, як апавяданні цыклу “Што яно?”, драматычны абразок “Антон”, аповесць “Дзве душы”, дакументальныя запіскі “На імперыялістычнай вайне”, апавяданні “Рускі”, эсэ “Скарбы жыцця”. Неабходна адзначыць, што беларускія літаратуразнаўцы (Т. Дасаева, Е. Лявонова, М. Мушынскі, Т. Тарасова, і інш.) плённа разглядалі і разглядаюць гэтыя творы ў кантэксце мастацкага і філасофска-эстэтычнага параўнальнага аналізу з творчасцю такіх знакамітых пісьменнікаў, як А. Барбюс, К. Гамсун, Р. Олдынган, Э.-М. Рэмарк, У. Фолкнер, Э. Хемінгуэй.

У цэлым можна лічыць, што М. Гарэцкі здолеў дзялектычна сінтэзаваць пэўныя творчыя дасягненні класічнай заходнеўрапейскай літаратуры XIX стагоддзя з новымі мадэрнісцкімі павевамі, якія ахапілі мастацтва і ў прыватнасці літаратуру на мяжы стагоддзяў, на трагічным зломе эпох. Адрозненні паміж літаратурнай класікай і мадэрнам у першую чаргу выяўляюцца ў ступені вар’яцкіх паводзінаў герояў мастацкіх твораў. Відавочна што для класічных твораў дадзены ступень нашмат ніжэйшая ў параўнанні з новым тыпам мастацкай прозы, якая абапіраецца на анталогічную шматзначнасць і супярэчлівасць чалавечага “я”. Прычым больш за ўсё гэтая заўвага справядлівая для сітуацыі быцця чалавека ў эпоху такіх гістарычных катаклізмаў, як войны ці сацыяльныя рэвалюцыі. Цікава заўважыць, што беларускі пісьменнік змог своеасабліва пралангіраваць тэндэнцыі мастацкіх пошукаў у літаратуры на некалькі дзесяцігоддзяў наперад. Несумненна, запіскі “На імперыялістычнай вайне” можна з поўнай падставой лічыць своеасаблівым эстэтычным прадвесцем літаратуры “страчанага пакалення”.

Найбольш яскрава і характэрна новы псіхалагізм адлюстраваны ў аповесці М. Гарэцкага «Дзве душы». Галоўны герой твора Ігнат Абдзіраловіч знаходзіцца ў стане бесперапыннага асэнсавання і пераасэнсавання навакольных падзей і падзей уласнага жыцця. Ён нібы адначасова існуе як мінімум ў двух сацыяпсіхалагічных вымярэннях. Па-майстэрску і па-мастацку пераканаўча, пры дапамозе ўнутраных маналогаў і прыёму “плыні свядомасці” ствараецца аўтарам жывы вобраз чалавека эпохі. Нездарма малады беларускі мыслівец Ігнат Канчэўскі вырашыў перанесці вобраз Абдзіраловіча ў рэальнае жыццё, узяўшы сабе ягонае імя за псеўданім і падпісаўшы ім сваё знакамітае сацыяльна-філасофскае эсэ “Адвечным шляхам”.

Для М. Гарэцкага вялікае значэнне мае ўнутраны грамадзянскі канфлікт, спароджаны рэвалюцыяй. У артыкуле “Беларуская літаратура пасля “Нашае нівы” (агульны агляд)” Гарэцкі заўважыў: “Цікава б было прасачыць у сусветнай гісторыі літаратуры, як, наогул, уплывае на літаратурную творчасць вайна, рэвалюцыя і ўсякая вялікая катастрофа ў жыцці людзей. Каб толькі збольшага ўзяць усе лепш вядомыя прыклады ад Дантэ і да нашых дзён, дык можна сказаць, што творчасць пісьменніка ў часе катастрофы залежыць ад таго, як яго індывідуальнасць успрымае катастрофу, і ад таго, у якой меры катастрофа зачепіла яго асабістае, класавае і нацыянальнае жыццё” [1, с. 193]. Ва ўмовах жорсткай класавай барацьбы герой Гарэцкага паўстае перад чытачом як вобраз мужыка-пана, якому роўна баліць, у каго б і якія б сіла ні страляла, – гэта нацыянальны тып усёпрымальнай душы беларуса.

Заклучэнне. Мастацкія пошукі М. Гарэцкага ў кантэксце еўрапейскага літаратурнага досведу пачатку XX стагоддзя прывялі пісьменніка да эстэтычнага асэнсавання феномена экзістэнцыяльнай памежнасці быцця, шматвектарнасці чалавечага “я” і разнастайнасці яго мастацкага выяўлення, да пастаяннага імкнення пераадолець мастацкімі сродкамі супярэчлівасць свядомасці ў трагічныя перыяды гісторыі і накіраваць чалавека да набыцця унутранай цэласці і гармоніі.

Спіс літаратуры

1. Гарэцкі, М. Успаміны, артыкулы, дакументы / М. Гарэцкі. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1984.